

Қ.Е. Қалықов¹, Қ.Қ. Арынов²

^{1,2} Л. Н. Гумилёв атындағы Еуразия Ұлттық Университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Авторлар жайлы ақпарат:

Қалықов Қуаныш Ержанұлы – Л.Н. Гумилёв атындағы Еуразия Ұлттық Университетінің 2 курс магистранты, Нұр-Сұлтан қаласы, Қазақстан

<https://orcid.org/0000-0002-7216-6080>, e-mail: kuanysh.khalykov@gmail.com

Арынов Қалдыбай Қанайұлы – сәулет ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилёв атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан қаласы, Қазақстан

<https://orcid.org/0000-0003-0799-8574>, e-mail: kalan1960@mail.ru

ҚАЗАҚСТАН АЙМАҒЫНДА АГРОӨНЕРКӘСІПТІК КЕШЕНДІ ЖОБАЛАУДЫҢ ӨЗЕКТІЛІГІ

Аңдатпа. Мақалада Қазақстандағы агроөнеркәсіп кешенінің қазіргі жағдайы, агро-кешендерді жобалаудың даму үрдісі қарастырылды. Талдау негізінде қала құрылысы жағдайының қалыптасуына және агроөнеркәсіптік кешендердің сәулеттік-жоспарлық шешіміне әсер ететін халықтың қажеттіліктері анықталды. Мақалада Қазақстанның әсер ету факторларын ескере отырып, аграрлық өнеркәсіп орталығын құру мәселелері қарастырылады. Әмбебап агрокешенді құру тұжырымдамасы жасалды.

Түйін сөздер: Агроөнеркәсіптік кешен (АӨК), аграрлық индустрияның орталығы, көпфункционалды кешен, өндірістік орта.

Кіріспе

Кеңес Одағының ыдырауымен Қазақстанның аграрлық жүйесі құлдырады. Бұған басты себеп – жаңа экономикалық жағдайдың жақсаруына және өндірістегі технологиялық прогреске қарамастан, аграрлық өнеркәсіп бұрынғыша ескірген нормативтерге сүйеніп жұмыс істеді. Бұл құбылыс агроөнеркәсіптік кешендердің (АӨК) сәулеттік-кеңістіктік ортасының ескіруіне әкеліп соқты, өндірістік қызметпен айналысатын кәсіпорындардың көпшілігі жаңғыртуды, көп жағдайда қайта бейіндеуді қажет етеді.

Қазақстан жер көлемі бойынша тоғызыншы орында, соған қарамастан ауылдық жерлердің көпшілігі өндіріс жүйесіне қатыспайды. Дүниежүзілік ауыл шаруашылығы өнімдерінің нарығында бәсекеге қабілеттіліктің болмауына байланысты ауыл шаруашылығы жерлерінің қысқару процесі жүріп жатыр. Импорт алмастыру процесін жаһандандыру қажеттілігі туындады.

Материалдар және әдістер

Қазіргі уақытта Қазақстанның аграрлық секторына арналған жердің жалпы аумағы — 222,6 млн га, оның ішінде 24 млн га (10,8%) — егістік жерді, 5 млн га (2,2%) — пішендік, 189 млн га (85%) жайылым жерді алып жатыр. Еліміздің табиғи-климаттық жағдайы: орманды дала мен дала зонасы, континентальды климат – орташа жылдық температура -50С -тан + 50С -қа дейін.

Қазақстанда үлкен және кіші 8,5 мың өзендер бар, бұл аумақта мал шаруашылығы мен өсімдік шаруашылығының өнімді дамуына мүмкіндік береді.

Қазақстанның жер көлемі үлкен, мұндай жағдайда көлік өңірлер арасындағы ұзақ қашықтықты еңсерудің бірден-бір жолы болады, бұл жүк тасымалдауға да, адамдар қозғалысына да қатысты. Сондай-ақ, еліміздің Каспий теңізінен басқа теңіздер мен мұхиттарға шыға алмайтыны, соның салдарынан барлық жүк тасымалының негізгі бөлігі құрлық көлігіне түсетіні белгілі. Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің соңғы мәліметтеріне сәйкес, Қазақстан Республикасының жалпыға ортақ пайдаланылатын теміржол жолдарының ұзындығы (басқа мемлекеттердің аумағынан өтетін желілерді қоспағанда) 14,8 мың км, ал тасжолдар 96 мың км құрайды [4].

Аймақтық ерекшеліктеріне байланысты территория елдің агроөнеркәсіптік кешенін дамытуға ең қолайлы болып табылады.

Қазақстан Республикасының Ауылдық аумақтарын дамытудың 2004-2010 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасында агроөнімдерің, ауылшаруашылық және өндірістік ортаның жаңа түрінің қалыптасуы көзделді [5].

Қазақстанның табиғи жағдайы ауданның әлеуметтік даму деңгейіне әсер етті.

Елді мекендердің жоспарлау құрылымдарының жүйесі өзен-сулардың жанында бір құрылым масштабында топтық әдіспен және округ масштабында шашыраңқы әдіспен ұйымдастырылған.

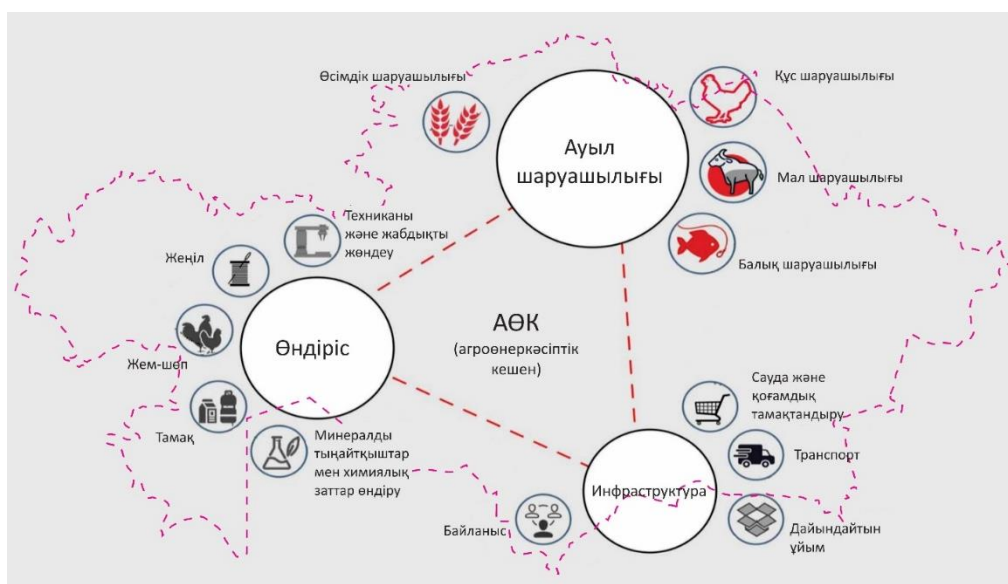
Қалыптасқан көрініс жаңа типтегі орта негізінде объектілерді құруды өзекті етеді, оның көмегімен аймақтағы барлық жастағы халықтың топтарының жайлы жағдайда өмір сүруіне бейімдеу мүмкін болады.

2021 жылы ауылдық жерде өмір сүру деңгейін одан әрі жақсарту үшін министрлік «Ауыл – Ел бесігі» жобасын жүзеге асыру бойынша жүйелі жұмыстар жүргізуді бастады. Жобаның мақсаты – инфрақұрылымды жаңарту, оны жаңа аймақтық стандарттардың параметрлеріне келтіру арқылы ауыл тұрғындарының өмір сүру сапасын жақсарту [3].

Бұл мақсатқа әлеуметтік және инженерлік инфрақұрылымды дамыту бойынша міндеттерді іске асыру, ауыл тұрғындары үшін әлеуметтік қызметтердің қолжетімділігін қамтамасыз ету, сондай-ақ жайлы өмір сүру ортасын құру арқылы қол жеткізіледі.

Нәтижелер және талқылау

Агроөнеркәсіптік кешен (АӨК) – бұл бірыңғай қоныстандыру және қызмет көрсету жүйесінің құрамына кіретін мынадай қызмет түрлерінің: ауыл шаруашылығы өнімдерін өндіруді, қайта өңдеуді, сақтауды және өткізуді жүзеге асыруға арналған, агрокешендерді жобалау және ұйымдастыру принциптерін ескере отырып, салынған көп функциялы өндірістік кешен объектілерінің жиынтығы [1] (1-сурет).

1-сурет – Агроөнеркәсіптік кешеннің құрылымы [1]

Қазақстанда жаңа заманауи өндірістік технологияларды қолдану жағдайында агроөнеркәсіптік кешенді ұйымдастырудың негізгі принциптері мен ерекшеліктерін және агроөнеркәсіптік кешен объектілерінің сәулет-типологиялық қалыптасуын, қалыптасу әдістері мен тенденцияларын ескере отырып, аграрлық-өнеркәсіптік ортаның жаңа түрінің әмбебап жобасын құру қажет.

Қазақстан аумағына арналып жобаланған агроөнеркәсіптік кешеннің жобасы жабық типтегі көп функциялы құрылымды құру арқылы ұйымдастырылған. Жаңа үлгідегі өнеркәсіптік нысанның заманауи жобасы ашық, жалпыға қолжетімді, бейімделгіш орта болып табылады [2] (2-сурет).

2-сурет – АӨК кешенінің функционалды аймақтарының өзара байланысы [2]

Қорытынды

Өндірістік аграрлық ортаны ұйымдастыруға мұндай көзқарас азық-түлік пен тауарлық мәселелерді ғана емес, өңірледі дамытуға, сонымен қатар, әлеуметтік мәселелерді шешуге: елді мекендер арасында байланыс құруға, халықтың мәдени және тұрмыстық қажеттіліктерін ескере отырып, жұмыс орындарын ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Мұндай кешен қалыптасқан проблемаларды шешу үшін оңтайлы жобаның моделі бола алады және өңірдің ғана емес, тұтастай елдің аграрлық өнеркәсібін дамытудағы бастапқы нүкте бола алады.

Әдебиеттер:

1. Новикова Н.В. *Архитектура предприятий агропромышленного комплекса: учеб. пособие.* М.: «Архитектура-1», 2008, 280.
2. Мусатов В.В., Бутусов Х.А. и др. *Архитектурное проектирование агроиндустриальных комплексов.* М.: «Агропромиздат», 1990, 448.
3. *В 2021 году на развитие 480 сел направят 105 млрд тг.* [Электрондық ресурс] – 2021. - URL: <https://www.primeminister.kz/ru/news/v-2021-godu-na-razvitie-480-sel-napravyat-105-mlrd-tg-mne-rk-2033431> (дата обращения: 25.01.2022)
4. *Как развивается транспортная отрасль Казахстана.* [Электрондық ресурс]. – 2019. - URL: <https://kursiv.kz/news/issledovaniya/2019-04/kak-razvivaetsya-transportnaya-otrasl-kazahstana> (дата обращения: 25.01.2022)
5. *О Государственной программе развития сельских территорий Республики Казахстан на 2004-2010 годы.* [Электрондық ресурс]. – 2003. - URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U030001149> (дата обращения: 25.01.2022).

References:

1. Novikova N.V. *Arhitektura predpriyatij agropromyshlennogo kompleksa. Ucheb. posobie* [Architecture of enterprises of the agro-industrial complex. Textbook]. - М.: «Architecture-1», 2008, 280l. (in Russ.)
2. Musatov V. V., Butusov H. A. and others. *Arhitekturnoe proektirovanie agroindustrial'nyh kompleksov* [Architectural design of agroindustrial complexes]. - М.: «Agropromizdat», 1990, 448. (in Russ.)
3. *V 2021 godu na razvitie 480 sel napravlyat 105 mlrd tg.* [3. In 2021, 105 billion tenge will be allocated for the development of 480 villages] [Elektronnyi resurs] – 2021. - URL: <https://www.primeminister.kz/ru/news/v-2021-godu-na-razvitie-480-sel-napravyat-105-mlrd-tg-mne-rk-203343> (data obrascheniya: 25.01.2022). (in Russ.)
4. *Kak razvivaetsya transportnaya otrasl' Kazahstana* [How the transport industry of Kazakhstan is developing] [Elektronnyi resurs]. – 2019. - URL: <https://kursiv.kz/news/issledovaniya/2019-04/kak-razvivaetsya-transportnaya-otrasl-kazahstana> (data obrascheniya: 25.01.2022). (in Russ.)
5. *O Gosudarstvennoj programme razvitiya sel'skih territorij Respubliki Kazahstan na 2004-2010 gody* [About the State program of rural development of the Republic of Kazakhstan for 2004-2010] [Elektronnyi resurs]. – 2003. - URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/U030001149> (data obrascheniya: 25.01.2022). (in Russ.)

Қ.Е. Қалықов¹, К.К. Арынов²

^{1,2} Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилёва, Нур-Султан, Казахстан

Информация об авторах:

Қалықов Қуаныш Ержанұлы – магистрант 2 курса, Евразийский национальный университет им. Л. Н. Гумилёва, Нур-Султан, Казахстан

<https://orcid.org/0000-0002-7216-6080>, e-mail: kuanysh.khalykov@gmail.com

Арынов Калдыбай Канаевич – доктор архитектуры, профессор, Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилёва, Нур-Султан, Казахстан

<https://orcid.org/0000-0003-0799-8574>, e-mail: kalan1960@mail.ru

**АКТУАЛЬНОСТЬ ПРОЕКТИРОВАНИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО
КОМПЛЕКСА НА ТЕРРИТОРИИ КАЗАХСТАНА**

Аннотация. *В статье рассматриваются современное состояние агропромышленного комплекса Казахстана, тенденции развития проектирования агропромышленных комплексов. На основе анализа выявлены потребности населения, влияющие на формирование градостроительства и архитектурно-планировочные решения агропромышленных комплексов. В статье рассматриваются вопросы создания агропромышленного центра с учетом факторов влияния Казахстана. Разработана концепция создания универсального агропромышленного комплекса.*

Ключевые слова: *Агропромышленный комплекс (АПК), центр аграрной индустрии, многофункциональный комплекс, производственная среда.*

К.Е. Kalykov^{1*}, К.К. Arynov¹

¹L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan

Information about authors:

Kalykov Kuanysh Erzhanuly – 2nd year master's student, L. N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan

<https://orcid.org/0000-0002-7216-6080>, e-mail: kuanysh.khalykov@gmail.com

Arynov Kaldybai Kanaevich – Doctor of Architecture, Professor of the L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan

<https://orcid.org/0000-0003-0799-8574>, e-mail: kalan1960@mail.ru

**RELEVANCE OF THE DESIGN OF THE AGRO-INDUSTRIAL
COMPLEX IN THE REGION OF KAZAKHSTAN**

Abstract. *The article examines the current state of the agro-industrial complex of Kazakhstan, development trends in the design of agro-industrial complexes. Based on the analysis, the needs of the population, influencing the formation of urban planning and architectural and planning solutions of agro-industrial complexes, have been identified. The article deals with the creation of an agro-industrial center, taking into account the factors of influence of Kazakhstan. The concept of creating a universal agro-industrial complex has been developed.*

Keywords: *Agro-industrial complex (AIC), center of the agrarian industry, multifunctional complex, production environment.*